Nr 39. Sibiiu, Marți 5/17 Aprile 1883. *Anul XXXI*

TELEGRAFUL ROMAN.

Apare Marția, Joia și Sâmbăta.

ABONAMENTUL

Pentru **Sibiiu** pe an 7 fl., 6 luni 3 fl. 50 cr., 3 luni 1 fl. 75 cr.
Pentru **monarchie** pe an 8 fl., 6 luni 4 fl., 3 luni 2 fl
Pentru **străinătate** pe an 12 fl., 6 luni 6 fl., 3 luni 3fl.

Pentru abonamente și inserțiuni a se adresa la
Administrațiunea tipografiei archidiecesane Sibiiu, strada Măcelarilor 47
Corespondențele sûnt a se adresa la:
Redacțiunea „Telegrafului Român", strada Măcelarilor Nr. 43.
Epistole nefrancate se refusă. — Articulii nepublicați nu se înapoiază.

INSERȚIUNILE

Pentru odată 7 cr., — de două ori 12 cr., — de trei ori 15 cr. rêndul cu litere garmond — și timbru de 30 cr. pentru fie-care publicare.

Prenumerațiune nouă

la

„Telegraful Român".

care apare de trei ori pe sĕptĕmână, deschidem pe trimestrul Aprile-Iunie al anului 1883, cu prețul cel mai moderat, ce se poate vedè în fruntea foaiei.

Banii de prenumerațiune se trimit mai cu înlesnire pelângă asignațiuni postale (Posta utalvány — Post-Anweisung.) Numele prenumerantului, al comunei unde se află cu domiciliul, și eventual al postei ultime sĕ fie scrise bine, ca sĕ se poată cetì.

Se atrage atențiunea on. domni abonați, al căror abonament se sfêrșesce cu ultima Martie 1883, a'și înnoì din vreme abonamentul, pentru ca sĕ nu fie espeditura silită a sista, sau a întârdia cu espedarea foiei *).

Editura „Telegrafului Român" în Sibiiu.

*) O înlesnire foarte mare în espedițiune se face prin lipirea unei fâșii de adresă dela abonamentul ultim.

Apelul.

Spațiul nu ne-a mai permis în nrul trecut a ne da seama mai pe larg asupra apelului publicat deja, îndreptat către alegĕtorii deputaților subscriși în același apel. Venim acum sĕ ne dăm seama așa, după cum îl scim aprețuì.

Domnii deputați află că projectul privitor, la scoalele secundare poate sĕ mulțămească pe românì; cred în promisiunile serbătoresci a le ministrilor; presupun că prin cele hotărîte de majoritatea dietei și promise de ministri s'au delăturat toate temerile, câte se ridicaseră față cu projectul scoalelor secundare.

Și fiindcă dênșii află, cred și presupun toate cele amintite, sfătuiesc, roagă chiar pe alegĕtorii dînșilor a nu lua parte la adunări, la proteste, la demonstrațiuni contra projectului, mai ales după ce acum și așa e prea târdiu pentru protestare. Și sfătuiesc, ca sĕ urmeze „minței sănătoase," sĕ se ferească de tot, ce ar da un nutriment suspectărilor și că sûnt gata a aduce jertfele cele mai mari pentru prosperarea patriei.

Cea dintâiu impresiune ce o face enunciatul deputaților subscriși în apel este înainte de toate lipsa de vre-un princip sau vre o idee politică, care sĕ conducă pe cetitor la terenul sigur al convingerei; este lipsa cel puțin de un oportunism rațional și onorific, care sĕ facă clară starea cu factori dați pentru vre-o situațiune nouă mai favorabilă și în sfârșit lipsa de bărbăție a subscrișilor de a turna vin curat în păharul, și al alegĕtorilor și al acelora, cu care au sĕ lucre în interesul alegĕtorilor.

În timpuri și în impregiurări serioase ca ale noastre, noi românii trebue sĕ fim bărbați întregi și sĕ ne străduim, ca barem încât atêrnă dela noi sĕ avem situațiuni lămurite.

Noi așa scim, că n'am fost nici când oamenii disordinei, neînțelegerei și nu voim sĕ fim nici odată. Dar de altă parte aceasta n'are sĕ ḑică că acum earăși sĕ ne întoarcem la bonomia noastră tradițională, și pentru vorbe frumoase sĕ renunțăm la dreptatea unei posițiuni demne de un popor, care se stimează pe sine.

Deci dacă vine apelul și dă românilor sfaturi, ca sĕ se ferească de rele, adresae cu totul greșită. Românii n'au făcut și nu fac nimic, ce ar merita chiar și suspectări și ei au jertfit și jertfesc tot deauna mai mult și mai cu resignațiune, decât acei ce 'i suspectează, și i vor suspecta, din drag senin, pentru că au ideea ficsă, că patria numai prin maghiarisare poate fi fericită.

N'au încercat românii în dieta Ungariei din 1861 și în conferența regnicolară din Alba Iulia din același an, n'au încercat la 1865, nu s'au arătat aplecați la 1872 la înțelegeri și nu s'au sfărmat toate încercările de stânca ambițiunei și esclusivității unguresci?

Unica învĕțătură o putem estrage din trecut, că domnii politici unguresci și când sûnt dispuși, câte odată, mai scie Dḑeu din ce motive, a promite câte ceva, nu sûnt serioși.

Findcă am făcut amintire, sĕ aruncăm o scurtă privire asupra evenimentului dela 1872.

Lăsăm la o parte lucrul netăgăduit, că între români totdeauna a esistat o parte, care a fost aplecată a păși activă, însĕ cu demnitate; lăsăm la o parte tratamentul, de care s'au bucurat acei puțini dintre români, câți se putură străcura în casa de putaților Ungariei, dacă n'au aparținut partidei guvernamentale, și ne mărginim la casul, când ministrul-president de atunci Lonyay a întreprins încercarea unei transacțiuni cu bărbații politici ai românilor.

Dacă Lonyay voia serios sĕ se înțeleagă cu românii, de sigur că nu ocolea pe reposatul metropolit Șaguna, recunoscut până și de sferele cele mai înalte din monarchie de bărbat politic. Încercarea însĕ a fost trimisă în scenă pentru ochii lumei, *ut aliquid fecisse videatur* și ocolind pe reposatul Șaguna a avut drept resultat mai puțin decât un „Nesze semmit fog meg jól". Nici o îndoială că aceasta a fost și scopul ministrului și guvernului unguresc de atunci. Și scopul l'au și ajuns, pentru că a fost croit din capul locului de așa.

De atunci încoace a murit Șaguna și au urmat multe lucruri, cari dovedesc că politicii unguresci ignorează și persecută toate naționalitățile nemaghiare din țeară, prin urmare și pe românì.

Am putè înșira multe mai mari și mai mĕrunte, legi și alte dispositiuni, cari, dacă politicii unguresci ne respectau cât de cât, nu le votau nici odată.

Dar apelul ne asigură că casa deputaților a hotărît, ca sĕ pună în legea fiitoare apriat, că limba și literatura română sĕ se considere de obiect obligat în scoalele secundare române susținute de românì, și numai în clasa VII și a VIII limba și literatura maghiară sĕ se instruească în limba maghiară.

În adevĕr mare câștig! că într'o scoală românească, susținută din mijloace private românesci, este admisă și limba cu literatura română ca obiect obligat! Nu e oare ironie, când pentru ceea ce este lucrul atât de firesc se cere un amendament și primirea amendamentului se consideră de un favor; ear de altă parte projectul guvernului consideră de ceva, ce se înțelege de sine ca limba și literatura maghiară sĕ se instruească unguresce în scoala românească?

N'avem nimica în contra limbei maghiare. Ba ne ar părè bine, când am vedè că și maghiarii învață pe cea română, cum învață românii pe cea maghiară. Era însĕ de lipsă ingerința limbei maghiare în institutele românesci, după cum dispune projectul?

Nici absolutismul austriac, pe care maghiarii cu deosebire îl înfățișează la toate ocasiunile ca ciuhă de spaimă, nu se îndeasă cu limba germână, — o limbă universală cu o literatură, carea cuprinde în sine, pe lângă bogăția proprie, aproape toate literaturile vechi și nouĕ din lume — în institutele negermanilor, cum se îndeasă cea maghiară, care, afară că e limbă oficială în stat, numai oferă nici un avantagiu.

Favorul, ce ni-l indigită apelul este, un drept, care dacă lipsea din lege era o nedreptate flagrantă. Favorul este un drept, care însĕ se întunecă și se paralisează chiar prin dispositiunile cu limba și literatura maghiară, prin dispositiunea cu esamenele și testimoniile de maturitate, prin dispositiunile, care privesc cualificațiunea profesorilor. Aceste și discusiunile din ḑilele din urmă sûnt indiciile cele mai

---

FOIȚA.

Cristian Waldo

sau

CAILE NOROCULUI.

Roman de George Sand.

(Tradus de E. B.)

(Urmare 30).

— A! da! replică advocatul, iară te-ai dus în țeara visurilor?

— Ei bine, ce-i? Mai vede-se aurora boreală? îl întrebà Cristiano, evident legănat în somnul sĕu de visiuni riḑênde.

— De unde sĕ mai fie pe vremea aceasta aurorà boreala? ḑise dl Goefle. Acuși o sĕ rĕsară soarele!

— Soarele? Cine vorbesce de soare în mijlocul balului? murmurà Cristiano cu vocea cea mai dulce a unui dormitor, care pare a se ruga și a se linguși, ca sĕ-l lași sĕ doarmă.

— Da, da, balul, fracul meu, soarele, pantalonii mei, aurora boreală, toate sûnt foarte logice, replică dl Goefle, și toate se înlănțuesc foarte bine în visurile Dtale, amice; dară eu voesc cuvinte mai bune, și am sĕ te scutur, până ce vei fi în stare sĕ pledezi causa ceva mai bine.

Bunul Cristiano se lăsà sĕ-l scuture cu o blândeță neasemĕnată. El era dedat a dormì pe ori și ce scândură, fie pe mare la ori și ce vreme, fie pe drumuri în ori și care vehicul, așa, încât el afla îngrigirea advocatului, a-l legăna cam aspru, îndestul de plăcută, a'i face simțĕmêntul odihnei și mai plăcut. Însĕ cu încetul lui îi veni idea a'și da seamă de locul, unde se află. El redeschise ochii, privì spre sobă, apoi se întoarse, ca sĕ întrebe părețiì întunecoși ai salei.

— Sĕ mĕ ia dracul, ḑise el, dacă sciu unde mĕ aflu! Dară ce-mi pasă! Aḑi aici, mâne acolo! Așa-i viața!

— Ia-ți cel puțin ostenea'a, îi ḑise advocatul, și te uită înaintea cui ești.

Mulțămit cu această admoniție măreață, dl Goefle se așteptà, a vedè surprinderea, spaima sau confusia, esprimându-se în fața vinovatului; dară nimic din toate aceste. Cristiano își frecà ochii, se uità riḑênd la el și îi ḑise cu ton foarte afabil.

— Îmi pare foarte bine! Dară ce voesci dela mine?

— Cum, ce voesc? esclamà dl Goefle indignat. Eu voesc blana mea, căciula mea, vesta mea, rufele mele, pantalonii mei, în sfârșit tot ce mi-ai luat spre a îmbrăca și înfrumseța amabila ți persoană!

— A! A! Așa creḑi? Dta visezi, dle! ḑise aventurierul ridicându se și privind cu mirare la garderoba sa împrumutată. Apoi începênd a rîḑe la amintirea încă confusă a aventurei sale, el ḑise:

— Ḑĕu, domnule Goefle, căci am onoare a vorbì cu respectabilul și vestitul domn Goefle, așa-i?

— Așa cred, domnule; și apoi?

— Apoi, replică Cristiano sculându-se de tot și luându-și căciula doctorului cu o curtoasie perfectă de pe cap, am sĕ-ți cer o mie de iertări, deși recunosc că nu merit nici una. Însĕ, ce este de făcut, dle! Eu sûnt tinĕr și la moment neprevĕḑut cu haine.

O idee romantică m'a dus aseară la bal, și n'aveam la mână alt costum decent, decât acesta, care mi l-a trimis providența la vreme. Eu sûnt foarte curat și foarte sănătos, însĕ de cumva nu-ți convine a îmbrăca haine purtate de mine, eu te asigur că ți-le cumpĕr mâne, cu prețul, care-l vei cere.

Foarte bine! Te aflu glumeț!

Creḑi Dta că eu sûnt negustor de haine?

— Nu, nici decât; însĕ eu m'ași supĕra, dacă ai crede că eu sûnt hoț. N'am obiceiul.

— În adevĕr! Eu vĕd că ești băiat de treabă... dară foarte nesocotit. Și de m'ași mânia, totuși n'ași putè schimba nimic. Eu vĕd, că nu ești bolnav, în adevĕr! Ești rumen, minunat... Și ce pĕr!... A! băete, eu recunosc mirosul pudrei mele!... Dar

www.digibuc.ro

sigure, că projectul actual este numai o etappă pe calea maghiarisărei ulterioare a institutelor, pentru care noi ne-am impus imposite deosebite de cele comune ale statului, din care se spriginesc scoalele maghiare, numai ca sĕ ne creăm un adăpost al limbei şi naţionalităţii noastre.

Apoi promisiunile solemne ale ministrilor!

Pe ce sĕ punem mai mare pond, pe promisiunile goale, fie cât de patetică solemnitatea, cu care ni se fac, sau pe legile votate de dietă?

Noi credem că în toată lumea civilisată legile sancţionate sûnt preferate, deşi acolo şi promisiunile valorează, dacă nu cât o lege, dar aproape de atâta.

În § 17 articulul de lege 44 din 1868 se poate cetì: .... „Din punctul de vedere al succesului in„strucţiunei publice însĕ, al culturei generale şi al „bunei stări, fiind şi scopul suprem al statului, „acesta e obligat a purta grige cât numai se poate, „ca cetăţenii ori-cărei naţionalităţi, ce trăiesc în „massă mai mare la olaltă, sĕ se poată perfecţiona „în limba lor maternă în ţinutul locuit de ele, până „unde se începe cultivarea mai înaltă academică".

Va se ḑică, statul prin lege au promis solemn că va purta grige de promovarea perfecţionărei naţionalităţilor în limba lor maternă până la studiele academice. În Transilvania sûnt aproape douĕ milioane de locuitori, între cari 1,200,000 după date oficiale sûnt români. Întrebăm, cum stăm cu promisiunea cea solemnă prin lege acum de cinsprăḑece ani? În câte institute secundare susţinute de stat se poartă grige de perfecţiunea românilor în limba lor proprie? În nice unul!

Din contră se vîră limba maghiară în instrucţiunea elementară şi după fiitoarea lege şi în cea secundară. În instrucţiunea secundară, care nu e susţinută de stat, ci cum am ḑis, din sudoarea noastră, care ne prisosesce, după ce acoperim cu scumpătate sarcinile statului şi după ce ne mai tragem o parte şi dela gura noastră şi a copiilor nostri.

Dl ministru de culte şi instrucţiune, se ḑice în apel, ar fi promis că § 18 din articulul de lege 44 din 1868 va rĕmânè în valoare şi mai departe şi va înfiinţa catedre de limba română pe lângă scoalele secundare din ţinuturile, unde limba română e „lăţită" (de ce nu turtită.)

In punctul acesta sûntem aplecaţi a crede dlui ministru de instrucţiune. § 18 va rĕmânè în valoare ca şi § 17, însĕ amĕndoi neesecutându-se nici odată.

Apelul aşa dară se bucură în zadar, când cu multă satisfacţiune spune alegĕtorilor, ce au promis ministrii cu solemnitate. Alegĕtorii şi publicul român de altă parte cetind apelul 'l vor pune din mână aducendu'şi în casul cel mai bun aminte de ḑicerea germână: *„Die Botschaft hör' ich wohl, aber mir fehlt der Glaube."* (Aud ce e drept vestea, dar nu o pot crede)!

E frumoasă rola, ce s'ar părè, din cele ce ḑic domnii subscriitori ai apelului, că au luat asupra'şi: „a înainta buna înţelegere".

Dacă însĕ vor avè în întreprinderea lor numai succesele, care le au avut faţă cu projectul dela ordinea ḑilei, atunci munca dlor va fi foarte rĕu resplătită.

Şi mult ne temem că şi cu „înţelegerea" pusă la cale de dînşii, va fi cum a fost cu cele anteri-

---

spune-mi cum dracu te-ai dus la bal fără învitaţie, căci n'ai costum de călĕtorie, ce anunţă...

— Că aparţin societăţii bune, aşa-i?... O! ḑi, că nu mĕ potrivesc cu localitatea aceasta.

— Ei, eu nu pot ḑice nimic: haina nu face pe om. Dta ai mână foarte aristocratică. Sĕ vedem îndată: cine eşti? Dacă este vorba de un roman, eu iubesc istoriile romantice, dacă este vorba de vr'un secret... ei bine. faţa Dtale îmi place şi îţi promit discreţiune... de advocat, cu aceasta e ḑis tot.

— Eu nu mĕ îndoesc de discreţiunea dtale, Domnule Goefle, rĕspunse Cristiano, şi altcum nu este secret în vieaţa mea, care nu l'aşi putè spune unui bărbat de spirit şi de familie: dară istoria mea e cam lungă, şi te înşciinţez că soba numai încălḑesce... Şi apoi, ca sĕ-ţi spun adevĕrul, deşi am cinat aḑi noapte bine totuşi simţ apetit, de când am deschis ochii...

Şi eu, ḑise dl Goefle, căci eu obicinuesc a lua ceaiul cu caimac în pat îndată ce me deştept. Bădăranul acesta de Ulfilas m'a părăsit cu totul! Eată pe masă aceleaşi mâncări care au fost aseară.

— Din graţia mea, domnule Goefle, căci eu recunosc şunca şi peştele, ce le am furat din bucătăria bunului acest domn Ulf... cum i ai ḑis?

(Va urma).

oare. Ear resultatele, dacă s'ar putè ajunge la vre-un resultat, ar fi ca şi cele din projectul din desbatere.

De altă talie trebue sĕ fie bărbaţii, cari sĕ corespundă unei probleme aşa de ponderoase în viaţa românilor. Ei ar trebuì sĕ cunoască cel puţin poporul în numele şi în interesul căruia vor sĕ întrevină.

Subscriitorii apelului dovedesc această necunoscinţă în mod eclatant. Ne pare rĕu de aceasta, nu numai pentru că au luat o misiune aşa de grea asupră-şi, dar şi pentru că dênşii se ţin cu toţii a fi români şi datoria fiecărui român este ca înainte de toate sĕ'şi cuaoască poporul sĕu. Dênşii se înfăţişează în afacerea, cu care s'au însărcinat — înţelegem: „înţelegerea cu celelalte popoare" — ca şi cum ar ignora toate antecedenţele românilor, ca şi când acum ar fi sĕ pună dênşii basă la o înţelegere între popoarele conlocuitoare şi că românii n'ar mai fi dat doveḑi, că sûnt pĕtrunşi de adevĕratele interese ale statului. Cu alte cuvinte, indirect consimt şi dênşii cu învinuirile, ce face presa ungurească românilor.

Subscriitorii apelului şi în interesul lor individual erau datori a se presenta altfel publicului. Ei trebuiau sĕ nu se umilească într'atât înaintea maghiarilor, încât sĕ ia de bani buni şi de lucruri importante nisce amendamente, care le pretindea buna cuviinţă, dacă nu simţul de drept. Ei nu trebuia sĕ se ademenească de nisce promisiuni ministeriale de valoarea unor bomboane, cu care sĕ îmbunează inima copiilor.

Ei trebuiau dacă au vrut sĕ facă ceva sĕ studieze antecedenţele românilor, sĕ'şi formeze o programă basată pe principii de drept; sĕ se fi pus în atingere cu românii din diverse părţi şi de diverse păreri, dacă sûnt diverse păreri, sĕ se conformeze acestor păreri şi apoi sĕ proceadă mai departe.

Noi din toate aceste nu am simţit sĕ se fi făcut nimic, până la desaprobarea atitudinei românilor faţă cu desnumitul project, care deşi vine într'o formă de instrucţiune pentru alegĕtorii dlor, mânecă dela atitudinea românilor transilvani

Dar dacă domnii din apel n'au curagiul de a căuta de a dreptul în ochii contrarilor nostri şi n'au esperienţa sau pĕtrunderea faţă cu deşertăciunea promisiunilor ministeriale, când legile nu se respectează, trebuia sĕ nu peardă din vedere că în situaţiunea politică de aḑi nu ar fi nimic mai periculos pentru români decât lipsa de solidaritate.

Solidari trebue românii sĕ păşească contra ori şi cărei primejdii ce le ar ameninţa esistenţa. Şi cum că projectul din cestiune este capabil de a le împedeca desvoltarea firească în cultură şi literatură, au dovedit-o oratorii din casa deputaţilor, cari susţinură că poporaţiunea din Ungaria trebue maghiarisată şi că românii nu sûnt capabili de viaţă. Contra astorfel de atacuri însĕ ale esistenţei naţionale române, trebue sĕ se lupte cu mijloace legale umĕr la umĕr toţi românii, cu toată seriositatea, dar nu numai în mĕsura, ce le va permite graţiositatea ministerială.

Nu scim încă, care va fi efectul enunciaţiunei nerumegate a celor cinci domni deputaţi; ḑicem însĕ, că dacă soartea cea rea ar voì ca românii, într'un timp apropiat, sĕ nu fie toţi pe acelaşi teren de activitate — numai domnii apelanţi vor fi de vină!

Revista politică.

Sibiiu, în 5 Aprilie.

Projectul pentru scoalele secundare s'a votat în casa deputaţilor Ungariei şi în desbatere specială. Acum va trece la casa magnaţilor. La § 69 unde se tratează de limbă (maghiară) din esamenele de cualificaţiunea profesorilor a vorbit Missici (roman timişorean) „P. Ll." scrie ca numai până la jumĕtatea vorbirei, din causă că s'au bolnăvit. Missici recunoasce ca §. e gravaminos, dar *propter bonum* pacis 'l primesce neschimbat. La §. 71. (Interḑicerea ajutoarelor dela staturi strĕine şi domnitori strĕini etc.) Wolfi a arătat cât e §. de părtinitor bisericei catolice, căruia i se garantează privilegii. Ministrul president a rĕspuns foarte aspru lui Wolff şi a rugat, ca sĕ se treacă la ordinea ḑilei. Csanady întrerumpênd pe min. pres. a ḑis că multe sûnt adevĕrate din cele ḑise de Wolff.

Între Budapesta şi Berlin s'a încins o polemică de ḑiare, care este pagubă că publicului nostru nu se poate face cunoscută mai pe larg, căci merită. Oficiosul ḑiar „Die Post" din Berlin respunḑênd oficiosului din Budapesta „P. Ll." la unele apostrofări ale acestui din urmă, că „suveranitatea" poporului în Ungaria e o simplă jucărie şi un neadevĕr.

Projectul pentru scoalele medii în parlamentul Ungariei.

Ḑiua a opta a desbaterei.

(Urmare.)

Preşedintele **Pechy** deschide la 10 oare şedinţa cu presentarea unor petiţiuni. Urmează la ordinea ḑilei continuarea desbaterei asupra projectului de lege pentru scoalele medii.

După A. Herits (pro) ia cuvêntul:

Adolf Zay (sas): Onorată casă! Pentru parlamentul unguresc e lucru strein desvoltarea de principii. La noi se primesc de regulă projectele guvernului, pe lângă câte-va observări secundare, aşa cum îi convine ministrului. Noi am degenerat într'un birou de espediţie, într'o maşină de votare a guvernului. Aḑi însĕ ne aflăm în faţa unei aparitiuni noue. Aḑi e a 8-ta ḑi, de când decurge desbaterea asupra privilegiilor celor mai preţioase ale învĕţământului nostru, de când se încurcă spiritele şi isbucnesc, durere, şi pasiunile. Împregiurarea aceasta ne arată mai invederat, că guvernul prin projectul de faţă a întreprins una dintre lucrările cele mai încumetate. Din desbaterea generală încă departe de refluc s'a putut convinge şi guvernul de ce ilusiuni amăgitoare a fost cuprins atunci, când a întreprins cu multă uşurinţă lucrarea aceasta. Nu e lucru uşor a regula prin o lege de stat învĕţământul din scoalele medii în Ungaria între împregiurările de faţă, de oare ce trei principii mari, trei greutăţi aşteaptă a fi considerate, respective deslegate: marele numĕr al controverselor didactice în privinţa întrebărilor celor mai însemnate organisatorice ale scoalei medie, întrebarea despre proprietatea şi administrarea scoalelor medii în Ungaria şi în fine faptul, că Ungaria e o ţeară poliglotă.

Sciinţa despre învĕţământ încă până aḑi n'a ajuns la un resultat normativ în privinţa celor mai însemnate întrebări ale organisaţiunei scoalelor medii. Preste tot locul aflăm întrebări neresolvite. Discusiunea scientifică e încă în decurgere şi noi nu sûntem aḑi îndreptăţiţi, ne lipsesce chiar şi facultatea a o declara din parte-ne de încheeată. Chiar şi întrebarea despre chemarea scoalei medie e aḑi încă controversă. Unii susţin, că e scoală medie între scoala elementară şi între scoalele mai înalte avênd chemarea de a pregăti pentru universitate şi politechnic. Alţii earăşi şi spre aceştia înclină în timpul mai nou majoritatea pedagogilor declară că scoala medie ar avè totodată şi chemarea de a oferì o cultură generală conformă trebuinţelor, ce se ivesc în stratele mijlocii ale societăţii. Dar chiar şi dacă facem abstracţiune dela aceasta din urmă, o întrebare remâne totuşi neresolvită. Dacă scoala medie are sĕ ofere numai pregătirea pentru scoalele mai înalte, cari sûnt formele, în care sĕ-şi deslege în modul cel mai sigur chemarea aceasta?

S'a adus pe tapet în decursul desbaterei din partea representantilor votului separat şi din partea altor vorbitori cestiunea scoalei medie ne'mpărţită; eu însă cred, că după starea de aḑi a sciinţei despre educaţiune, întrebarea aceasta nu se poate formula aşa, pre cum o au formulat antevorbitorii: care este unica formă mântuitoare a scoalei populare, din contră aşa: în cari forme diverse îşi poate şi trebue a-şi împlinì scoala medie chemarea sa multifarie. Şi e întrebare: că oare sûnt în stare cele douĕ categorii tradiţionale ale scoalei medie a împlini întreaga chiemare a scoalei medie şi a corespunde ori-cărui grad şi ori cărei forme a trebuinţelor culturali medii. Esemplul şi esperienţa altor ţĕri ne arată, că nu e bine a separa cele douĕ forme fundamentale una de alta fără a admite între ele o treaptă mijlocie. În alte ţĕri, în deosebi în Germania, pe care d. ministru de instrucţiune o a numit la alt loc leagănul clasic al sciinţei despre educaţiune, se află între gimnasiu şi scoala reală gimnasiul-real, şi şi acesta în douĕ forme, amĕsurat trebuinţelor culturale ale oraşului sau regiunei respective. Una din formele acestea — şi pe aceasta o ţin de cea mai însemnată — represintă în cele patru clase inferioare scoala medie neîmpărţită, şi se separează numai în clasele superioare în cele două direcţiuni, cari corespund studiului special dela scoalele mai înalte. Pe lângă aceasta esistă şi cealaltă formă din punct de vedere pedagogic tot atât de motivată, anume gimnasiul real dela început până la sfârşit neîmpărţit, care caută a împlinì după tipul scoalelor reale germâne de originea primă chiemarea culturală a scoalei medie prin combinarea disciplinelor clasice cu cele esacte. Toate aceste scoale medii s'au adeverit conform trebuinţelor locale de folositoare şi bune întocmai ca cele douĕ forme fundamentale: ca gimnasiul şi scoala reală. Îndreptăţirea esclusivă a formelor din urmă e aşa dară, puţin ḑis încă, o întrebare deschisă. Tot atât

www.digibuc.ro

de discutabile sûnt şi toate consecuenţele, care se pot trage din întrebarea despre categoriile scoalelor medii. E controversă întrebarea, spre ce scop pregătesce una sau cealaltă formă a scoalei medie şi ofere oare în deosebi scoala reală şi chiar scoala reală fără limba latină o pregătire generală mulţămitoare pentru universitate. E controversă întrebarea relativ la pregătirea viitorilor profesori din scoalele medii, poate fi oare acela, care a absolvat scoala reală şi apoi mai târdiu politechnicul profesor, şi oare are politechnicul preste tot chemarea a pregăti profesori pentru scoalele medii. E controversă întrebarea, cari sûnt objectele de învĕţămênt obligate recerute de unul sau celălalt soiu al scoalelor medii. Desbaterea scientifică asupra însemnătăţii necesităţii limbei eline încă nu e încheată, tot asemenea neresolvită e întrebarea, oare se poate vorbì de o scoală medie, ast-fel despre scoala reală, din punct de vedere practic, dacă nu se propune în ea limba latină.

Tot asemenea contraversă e şi întrebarea, că oare are loc în scoala medie propedeutica filosofică, şi dacă da, să se propună ea oare ca obiect de sine stătătoriu sau numai în legătură cu alte obiecte omogene de învĕţămênt; să nu se propună oare logica s. e. cu matematica, psichologia în legătură cu limba maternă. Şi pe lângă toate acestea rĕmâne neresolvită întrebarea, câţi ani să dureze cursul de învĕţămênt în scoala medie, şi e oare posibil şi consult a dorì ca scopul învĕţămêntului din gimnasiu să se ajungă în opt ani şi că oare nu se arată necesitatea sau şi numai dorinţa de a se înfiinţa clasa a noua şi că în fine n'ar ajunge oare pentru o scoală reală fără limba latină un curs de şepte ani. În legătură cu acestea ar fi controversă întrebarea, că oare profesorii pentru scoalele medii să fie necondiţionat reţinuţi a face la universitate un curs de 4 ani şi că oare alocurea în deosebi faţă cu scoalele cu 9 clase n'ar fi de ajuns un curs universitar de 3 ani. Întrebarea cea mai controversată e cea referitoare la aşa numita „cultură generală," care ar fi a se pretinde dela profesorii dela scoalele medii. Mai toate sistemele de învĕţămênt îşi au vederile lor în privinţa acestei culturi, într'unele sûnt statorite cu totul alte discipline şi puncte de mânecare ca în celelalte. E de însemnat că în Prusia, unde în direcţiunea aceasta s'au făcut esperienţele cele mai multe şi mai normative sub titlul „cultură generală" nu se cere dela candidaţii de profesură mai mult decât au fost pretensiunile esamenului de maturitate. După regulamentul prusian candidaţii de profesură, cari dovedesc a fi prestat un esamen de maturitate eminent, sûnt scutiţi de esamenul fundamental, de esamenul despre sciinţă în general.

Onorată casă! Schiţa aceasta, deşì scurtă, ne arată că discusiunea scientifică asupra întrebărilor organisatorice ale scoalei medie încă nu e terminată în întreaga Europă civilisată. Am vĕdut că pas de pas dăm de controverse; chiar şi planul, după care ar fi a se ridica un edificiu scolar corespundĕtor, e încă controvers. Se vede deci, că pentru de a putè duce în deplinire un op aşa greu, precum e opul din discusiune, se cere multă cunoscinţă de causă, apoi circumspecţiune şi consideraţiune faţă cu susţinĕtorii scoalelor în Ungaria. E fapt notoric, că conform desvoltărei istorice şi sociale a Ungariei, nu statul, ci confesiunile au înfiinţat şi susţinut în partea cea mai mare scoalele, şi prin urmare şi scoalele medii. (Bella Grünwald: Aceasta s'a întêmplat preste tot locul). Ba nu! în celelalte părţi ale Europei, în special în Germania, scoalele medii parte mare încă dela reformaţiune au trecut în mânile laicilor, a comunei, a ţinutului şi statului. La noi însĕ ne dovedesce statistica, că în Ungaria şi aşi din cele 179 scoale medii a înfiinţat statul şi susţinut numai 26, ba strîns luat numai pe cele 18 scoale reale, cari singure sûnt neconfesionale, pe când abstragênd dela 16 scoale comunale şi trei institute private, până aşi se arată 134 scoale medii înfiinţate şi susţinute de confesiuni. Statul aşa dară n'are de gând a duce în deplinire planul sĕu de edificat pe pământul sĕu propriu, ci pe proprietatea streină, şi cu mijloace streine, pe pământul şi cu mijloacele confesiunilor, cari susţin scoale. Aceasta se arată mai drastic, dacă comparăm mijloacele, pe cari le dă statul cu mijloacele date de confesiuni pentru susţinerea de scoale medii. După raportul din toamnă al d. ministru de instrucţiune, spesele avute cu toate scoalele medii în decursul anului 1881 s'au urcat la 3,312,000 fl. Dintr'aceştia a contribuit statul numai 578,000 fl., astfel cam $^1/_6$, confesiunile însĕ $^5/_6$ părţi. E aşadară fapt necontestabil, că şi aşi confesiunile, cari au înfiinţat mai toate scoalele din ţeară, contribue — afară de concursul spiritual — partea cea mai mare din mijloacele materiale pentru susţinerea scoalelor medii. Şi oare după dreptul de stat aşi încă nealterat confesiunilor nu le compete şi alt drept fără numai singurul drept de a-şi plăti ele înşile scoalele medii şi oare cu plătirea aceasta li se eshaurieză întregul lor cerc de drept, întreaga lor chemare faţă cu scoalele medii?!

Codicele ţĕrei respunde la întrebarea aceasta cu un „nu" la înţeles. Starea istorică şi de drept în Ungaria s'a desvoltat astfel, încât mai fie-care confesiune are faţă cu scoalele medii înfiinţate de ea însăşi dreptul de a le regula şi administra astfel deplină autonomie scolară.

Singur în privinţa bisericei catolice ungare a fost autonomia dubioasă. Desvoltarea anilor din urmă a reversat şi în privinţa aceasta lumina de lipsă. Pe când scoalele medii confesionale catolice — 71 la numĕr — până acum şi chiar şi în raportul ministerial din acest an au figurat între scoalele „de sub dispositiunea şi conducerea nemijlocită a ministrului de culte şi instrucţiune publică" pe atunci s'a arĕtat în anul trecut un eveniment, care, demn de a fi considerat mai deaproape va fi poate apt a esercita o influenţă deciditoare asupra desvoltărei ulterioare a acestei întrebări. Representantele chemat al bisericei catolice sau cel puţin al ierarchiei catolice, cardinalul-archiepiscop, Ludovic Haynald, a presentat anul trecut subcomitetului comisiunei de instrucţiune un memorand foarte însemnat, în care pretinde şi pentru biserica catolică aceeaşi autonomie scolară, precum le compete celorlalte biserici din ţeară. cerênd, ca autonomia aceasta catolică să stea în legătură cu re'introducerea comisiunei studiilor (*studiorum commisio)* ca celei mai înalte autorităţi scolare confesionale.

Respectivii susţin însĕ şi aşi pretensiunea făcută; în decursul desbaterei chiar am avut ocasiunea a auşi pe colegii aparţinĕtorì bisericei catolice spriginind pretensiunea aceasta. Aceasta o a declarat antevorbitoriul F. Meszáros şi într'o vorbire mai lungă şi însemnată pentru deosebita ei francheţă dep. Bende; cel din urmă cu deosebire a accentuat în mod energic organisarea autonomiei catolice. Pentru mine a fost foarte preţioasă declaraţiunea dep. Bende, că projectul acesta n'ar fi trebuit concipiat până nu s'ar fi constatat natura de drept a fondului de studii şi religiune, care după părerea dênsului e curat confesional, catolic.

Până nu se va resolvì definitiv cestiunea aceasta încă controversată, nu se poate statorì că scoalele susţinute din acest fond să steă sub conducerea statului sau să fie autonome. Ar fi ilegal şi nedrept a le denega apriori autonomia. Domnul deputat a mai adaus, că biserica catolică nu va mai suferì, îndată ce se va deslega cestiunea cu fondul, o altă mărginire a autonomiei sale scolare. Eu din parte-mi sciu preţuì pe deplin astfel de pretensiuni. Dacă factorii competenţi ar enuncia, că fondurile acestea sûnt curat confesionale de natură catolică, — ceea ce aşi încă nu o pot crede — în casul acesta, cred eu, ar cere ecuitatea şi dreptatea, ca scoalelor susţinute din ele respective confesiunei catolice să se dea aceeaşi autonomie scolară, precum o au celelalte confesiuni din ţeară. Astăşi însĕ întrebarea relativ la natura de drept a acestor fonduri e încă deschisă şi îmi pare foarte rĕu, că d. ministru de culte şi instrucţiune publică n'a corespuns provocărei ce i-am adresat anul trecut în comitetul de instrucţiune: de a regula mai întâiu întrebarea aceasta despre fonduri şi apoi a păşì la regularea scoalelor medii. Fiind că şi în privinţa aceasta plănuesce un „*filius ante patrem*", opul acesta al ministrului nu va avè durata lungă din motiv că basa i se clatină. Acestea îmi sûnt observările faţă cu autonomia catolică, a cărei organisare şi putere de viaţă o dovedesc din inimă odată din punct de vedere al egalei îndreptăţiri, de altă parte din motiv, că biserica catolică ar câştiga în ochii mei înfăţişându-se faţă cu statul ca independentă.

Mai puţin controversă şi din vechime recunoscută şi asigurată e autonomia scolară a protestanţilor. Trebue să mĕ feresc a vorbì despre autonomia protestanţilor ungureni, ca să nu suscitez jalusia sangvinicului inspector general al luteranilor ungureni şi să-i dau ansă a-şi descredita posiţia tineră prin alusiuni pline de tact la advocaţi nechemaţi. Cu atâta mai detaiat îmi voiu permite a vorbì despre autonomia protestanţilor transilvăneni, căci dl ministru a fost atât de iubitoriu de dreptate şi atât de conscienţios, de o a trecut cu vederea apoi şi comisiunea de instrucţiune s'a făcut, ca şi când n'ar esista nici o autonomie scolară. Onorata casă îşi va aduce aminte, că dreptul de stat în principatul Transilvaniei s'a stabilit îndată după întroducerea reformaţiunei astfel încât sistemul „*trium nationum ac quatuor receptarum religionum*" representa statul.

Aceste patru confesiuni recepte au fost între sine egal îndreptăţite regulându-şi şi administrându-şi independente de stat nu numai afacerile bisericesci, ci şi cele scolare. Venind apoi către finea secolului al 17-lea principatul independent al Transilvaniei sub dominaţiunea Habsburgilor, ea pretinse în pactul de anecsare între altele deplina recunoascere şi garantare acestei autonomii confesionale, şi diploma leopoldină din anul 1691, care înarticulase acel pact declară serbătoresce şi în mod obligator pentru toţi succesorii lui Leopold I. că „*in causa receptarum ibidem religionum scholarum etc. nihil alterabitur*". Un secol mai târdiu, în anul 1791, pe când se ivise în regatul Ungariei necesitatea de a statorì periferia autonomiei scolare de acolo urmă în Transilvania pe basa legilor vechi şi a pactului de stat leopoldin o nouĕ întărire şi esplicare a autonomiei scolare prin art. de lege 55 din anul 1791. Acesta sună aşa:

„*Ad conciliandam perpetuam fraterni amoris et fiduciae harmoniam stabiliendamque per hoc publicam patriae tranquilitatem communi statuum voto statutum est: ut liberum sit singularum quatuor religionum ecclesiis, earumque patronis ubicunque in liberis scilicet regiis civitatibus, urbibus et oppidis, villis item et possessionibus, ac aliis quibuscunque locis sacras aedes, turres atque scholas absque ullo impedimento exstrui facere prout vigore praesentis articuli singularum religionum status assecurantur quod in moderno per singulas quatuor religiones actu possessorum; ac in futurum etiam quovis tempore libere exstruendorum templorum, turrium, campanarum, caemeteriorum, collegiorum et gymnasiorum usu nunquam turbabuntur*".

Părerea de jurisconsult dată de aşa numita „*deputatio regnicolaris literaria*" emisă de Dietă a declarat, că autonomia aceasta scolară eschide pe deplin amestecul unui al treilea, şi chiar amestecul statului; deputaţiunea a raportat mai de parte, că ar fi un drept fundamental al fie-cărei confesiuni transilvane pe basa drepturilor vechi şi a pracsei de până acum: *ut earum scholae sine influxu aliorum dirigantur*".

E aşa dară, fără îndoială că autonomia legal garantată, a conferit confesiunilor în Transilvania dreptul a'şi regula şi conduce scoalele medii liber şi independent de ori-ce influenţă streină. Aceasta nu-i nici decât un punct de mânecare anticuat şi superat, care s'ar fi dat de atunci per desuetudinem uitărei, căci autonomia aceasta s'a dus de atunci în continu în deplinire în tot cuprinsul ei, fără a se fi încercat statul a o jignì, ear când s'a unit pela anii 60 Transilvania cu Ungaria şi pactul de uniune a regulat condiţiunile detăiate, atunci a declarat art. de lege 43: 1868, prin care s'a înarticulat uniunea şi care poartă timbrul unui pact bilateral a unei legi de stat fundamentale, că legile religionare transilvane astfel şi autonomia scolară transilvană să rĕmână şi după uniune intactă.

Aceasta poate servì drept dovadă dl dep. Dobranszky şi acelora, cari s'au îndoit despre vigoarea legilor religionare transilvane, că statul maghiar modern nou creat pe la anii 1860 a primit îndatorirea morală a observa şi spriginì şi din parte şi autonomia confesiunilor garantată prin legile mai vechi transilvane. Aşa dară aici nu e vorba de vechituri, ci de un act obligător al acestuiaşi parlament, de o îndatorire, pe care trebue să'l ţină parlamentul actual în sânţenie, dacă mai posede simţ de drept şi de datorinţă. (În apropierea vorbitoriului se aud strigări: Aşa este, aşa este!)

Onorată casă! Dacă mi-am luat libertate a schiţa starea legală actuală a autonomiei scolare, prin aceasta nu voiu nici decât a susţinè că aceea să se observe şi pe viitoriu *ad literam.* Îmi voiu permite însĕ a arĕta în decursul vorbirei mele, care ar fi fost singura cale loială şi legală pentru aducerea de schimbări. Aici voiu numai a mai observa că autonomia aceasta scolară se esercitează încă şi aşi în Transilvania şi nici decum în defavorul învĕţămêntului şi a moralităţei generale, de oare ce după cum se scie, institutele autonome confesionale sûnt în Transilvania, cu mult mai bune decât cele de stat. În deosebi îmi ţin de datorinţă a constata că biserica a cărei membru modest sûnt şi eu, şi care a fost aici espusă la atâtea atacuri, s'a nizuit în totdeauna a se ţinè în consciinţa responsabilităţii sale pe nivelul timpului şi a corespunde tuturor pretensiunilor sciinţei despre instrucţiune şi educaţiune. (Aşa este! în apropierea vorbitoriului.) Astfel trebue să enunciu, că la noi esamenul de maturitate, în Ungaria până bine de curênd necunoscut, s'a sistemisat de pe la începutul anului 1850 şi s'a observat foarte strict. Esamenul de cualificaţiune profesoral e regulat la noi de pe la anul 1860. Candidatul trebue să fi cercetat după depunerea esamenului de maturitate 3—4 ani vre-o universitate, şi nu scoale laterale şi să-şi fi vĕdut de studiile scientifice generale, precum şi de studiile speciale, apoi să fi fost cel puţin un an de probă aplicat la o scoală medie spre a se iniţia în arta de a propune. După ce candidatul a probat că într'unesce

www.digibuc.ro

condițiunile acestea se admite la esamenul de cualificațiune. Partea scripturistică a acestui esamen cuprinde o temă scientifică lucrată în 2—6 luni, partea verbală trebue sĕ probeze, că candidatul are cunoscințe mulțămitoare din grupa studiilor sale speciale. Așa se cualifică la noi candidații de profesură și îmi servesce drept satisfacțiune a putè constata că la scoalele noastre medii sĕ-sesci nu e nici un profesor, care sĕ nu fie censurat și cualificat.

Eu cred, onorată casă, că biserica noastră transilvană pe lângă astfel de sistem de învĕțămênt și pe lângă o asemenea cualificațiune de profesori poate presupune despre sine cu consciință liniștită, că se nizuește sincer a corespunde chemărei și îndatorirei sale culturale.

Pe lângă considerările și greutățile aceste didactice și pedagogice nu trebue sĕ uiți, voind a regula instrucțiunea în scoalele medii nici impregiurarea, că populațiunea în Ungaria în partea cea mai mare e nemaghiară, și că maghiarii sûnt aici numai o mână de oameni. Cetățenilor nemaghiari li s'au asigurat un cuant oare-care — deși de tot mic — de drepturi private și de pretensiuni culturale. D. dep. Zsilinsky a afirmat vis à vis de colega meu Wolff, că în istoria Ungariei nu s'ar afla nici o lege, despre basa căreia s'ar putè dice, că națiunea maghiară a tractat neomenos cu concetățenii nemaghiari. E ceva drept în afirmarea aceasta. Cât timp limba de stat a fost cea latină, toate celelalte limbi au fost disconsiderate, nu mai puțin cea maghiară. De atunci s'a schimbat treaba. N'am nimic în contră, că în locul unei limbi moarte a întrat limba maghiară, căci recunosc, că maghiarii au dat în multe privințe statului nostru timbrul sĕu. Nu mĕ pot însĕ învoi cu estensiunea, care o dau maghiarii îndreptățirei limbei oficiale în Ungaria și mi-a'și permite a atrage atențiunea d. dep. Zsilinsky, care ca membru al secțiunei istorice în academie afirmă, că nu se află în istoria Ungariei nici un esemplu de netoleranță națională numai asupra art. de lege 6: 1839/40 și asupra art. 2: 1843/4. Pretensiunile ridicate în articolii de lege de pe la anii 30 relativ la limba maghiară atâta au fost de modeste, încât te surprindeau. Articolii citați mai sus ridică deja nesce pretensiuni, cari numai modeste nu se pot numì. Cel dintâiu cere, și în comune nemaghiare sĕ se poarte matriculele în limba maghiară, al doilea pretinde, ca instrucțiunea întreagă în toată Ungaria sĕ se predea în limba maghiară. Poate își aduce aminte d. dep. Zsilinsky, care a fost urmarea acestei netoleranțe naționale pe la finea anilor 40?! În dieta din 1861 s'a recunoscut că mai nainte s'a purces în mod prea netolerant față cu nemaghiarii. Aceasta o semnifică adresa cătră monarchul a dietei din 1861: „Și noi scim, că consciința naționalităților, ce se desvoaltă din ce în ce tot mai mult, merită considerare, și că nu se mai poate mĕsura cu mĕsura timpurilor trecute și a legilor noastre mai vechi. Dieta ungară din 1861 a declarat așa dară serbătoresce, că pe viitor se vor tracta nemaghiarii într'un mod mai omenos și mai conciliant.

Spre regularea acestei afaceri la propunerea lui Eötvös s'a denumit o comisie între membrii acesteia, voiu amintì afară de Eötvös pe contele Iulius Andrassy, Toth Vilmos, Szalay László, Tisza Lajos și Podmaniczki Frigyes. In opĕratul adresat de această comisie dietei, se dice: *„fie-care confesiune și fiecare naționalitate are dreptul sĕ înființeze scoale medii sau institute mai înalte. În aceste institute și în cele esistente deja pelângă conservarea dreptului de supraveghiere al statului, respectivul individ sau corporațiune, care a înființat institutul, statoresce sistemul învĕțămêntu lui și limba de propunere.“* Statorirea limbei de propunere în institutele de stat cade în competența ministrului de culte, care în dispozițiile sale privitoare la acest obiect va respecta îndatinatele limbi din vecinătatea institutului respectiv.“

Și credeți că dieta din 1861 a statorit nisce normative momentane, cari adi primite pot fi mâne schimbate sau chiar respinse? De loc nu. În pasagiul de încheiere al operatului comisiei se dice espres: „drepturile națiunalităților astfel statorite sûnt lege fundamentală *(sárkalatos törvények)* și sûnt puse sub scutul onorului național“. Onorată casă! După provisoriul dela 1860 viața constituțională luând nou avênt legislativa Ungariei s'a aflat îndemnată de a'și împlinì promisia din 1861 și astfel a făcut articulul de 44 din 1868 projectul de lege „despre egala îndreptățire a națiunalităților“, care în § 14 recunoasce confesiunilor dreptul de a hotărì însĕle limba de propunere în institutele lor, și în §. 20 asigură acest drept și municipielor, comunelor, corporațiunilor și la privați, și în §. 17 se îndatoresce statul, ca în locurile, pe unde locuesc nemaghiari, învețămêntul chiar și în institutele de stat sĕ se propună în limba respectivilor locuitori începênd de jos până la institutele mai înalte. Se înțelege că dispositia aceasta nu s'a esecutat nici odată.

În anul 1870 domnul ministru de culte de adi credem că dispozițiile acestui §. trebuesc susținute, căci eată ce a dis domnia Sa în ședința casei din 28 Faur 1870: § 17 al legei despre naționalități prescrie ca în institutele mai inferioare limba de propunere poate și trebue sĕ fie alta și nu cea maghiară. Cred și am firma convingere că în sensul acestei legi trebue sĕ ne îngrigim de institute medii, gimnasii și alte scoale de asemenea grad, în cari fiecare cetățean al patriei sĕ-și poată face studiile în limba sa proprie; și voiu apĕra propunerile ce se vor face în sensul acesta,“ Domnul ministru nu mĕ va numì de indiscret, când i revoc în memorie promisia făcută înainte cu 11 ani, căci nu cred sĕ-și fi pus și promisia aceasta în cuiul, de care atârnă o bunicică clasă a principielor sale fundamentale.

(Va urma.)

Varietăți.

* *(Concert).* Trăim în saisonul concertelor. De o sĕptĕmână încoace am avut trei concerte, care de care mai frumos. Duminecă în 8 Aprile concertul reuniunei române de cântări din Sibiiu. Vineri în 13 Aprile concertul tinerului nostru de mari speranțe Nicolae Popovici, și asară în 15 Aprile concertul Reuniunei germâne „Hermania“ din loc.

Cântarea este universală. Fie inima omului cât de amărită, când aude o cântare frumoasă sĕ mângâie, uită necazurile, vie ele dela vremea nefavorabilă ce domnesce adi pre la noi și fisicesce și moralicesce: Și noi am uitat necazul pre câteva momente, căci frumos a cântat Reuniunea română de cântări din Sibiiu, frumos a cântat domnul Nicolae Popovici, și frumos a cântat și „Hermania“ aseară.

Chorul de bărbați al „Hermaniei“ a arangiat aseară concert cu următoriul program:

1. Chorul prinsonierilor din opera „Fidelio“ de *Beethoven.*
2. Scenă din opera „Josif“ de *Etinne Nicolal Méhul* 1763—1817 pentru 10 voci solo și acompaniare pe piano.
3. Romanță (F. dur) pentru violină și Pianoforte de *L. v. Beethoven.*
4. „Schön Rohtraut“ chor de H. W. *Veit.*
5. Cuintet pentru instrumente (D. moll.) de I. L. Bella.
6. Două choruri.
   a) „John Anderson“ de *I. Dürrner.*
   b) Cântec poporal din Finlanda, arangiat de *I. Renner.*
7. Trei cântări în ton poporal pentru o voce și Pianoforte de Wilhelm Weiss.
   a) „Lied“.
   b) Wunderbar ist mir geschen“.
   c) „Wohin mit der Freud'?
8. Două coruri și acompaniare pe pianoforte.
   a) „Der Gang zum Liebchen“ din opera 31 Nr. 3 de I. Brahms. Localisat pentru cor de bărbați și fortepiano de W.
   b) „Vieața țiganilor“ de R. Schumann. Arangiată pentru cor și acompaniare cu 4 mâni pe pianoforte de Ioh. Herbeck.

Cântările corale au fost foarte bine esecutate. Direcțiunea corului a fost în mânile domnului Weiss, acompaniarea o a provĕdut domnul director de musică I. L. Bella. Publicul au fost de tot entusiasmat. Numĕrul 4 a trebuit sĕ se repeteze întreg.

În Nr. 3. vioara domnului Möckel a fost tot cea veche măestră.

„Cuintetul domnului“ I. L. Bella a fost foarte frumos. Și am vătăma modestia domnului Bella, când am dice mai multe despre Domnia Sa. Publicul prin desele aplause și-a dovedit și de astădată simpathiile sale.

Cele trei cântări din Nr. 7. le-a esecutat dirigentul corului domnului Weiss. Domnul Weiss este cunoscut ca bun basist. Aceasta nu o constatăm astădi pentru prima oară. Domnul Weiss scie interpreta simțĕmintele cu mare măestrie. Mare efect a produs cântecul: „Wunderbar ist mir gescheh'n“, în care ne spune că cu iubita sa ar trăi fericit ori și unde. Desele aplause au silit pre domnul Weiss se cânte o piesă și afară de programm.

Felicităm pe dirigentul Hermaniei pentru succesul concertului de aseară și-l asigurăm despre sincerele noastre simpathii.

Arta este terenul, pe care se vede că mai ușor ne înțelegem. Se lucrăm mână în mână căci frumosul din artă totdeauna rĕsplătesce ostenelele.

Când vom avea și noi românii din Sibiiu un cor de bărbați disciplinat ca cel al „Hermaniei“, vom putea dice: „Am progresat încă cu un pas“.

* (Spanga), mai în urmă și Spánka se află mai bine. Preste câte va dile va fi transportat la Budapesta. Despre ascultările lui sûnt diverse faime. Positiv însĕ nu se scie se fie mărturisit nimic deoare ce închisițiunea este secretă.

* *(Erată).* În Nr. 38 pag. 152 dela coloana I al cincelea rênd în loc de cuvêntul „rare-ori sĕ se cetească *„care“*.

Loterie.

Sâmbătă 14 Aprile n. 1883.

Buda: **54 39 15 57 90**

Bursa de Viena și Pesta.

Din 1 Aprile n. 1883.

	Viena	*B-pesta*
Renta de aur ung. de 6%	120.30	120.30
Renta de aur ung. de 4%	90.05	90.05
Renta ung. de hârtie	88.10	88.05
Acțiuni de credit austr.	316.10	316.50
Datorie de stat austriacă în hârtie	78 40	78.30
Datorie de stat austr. în argint	78.95	78.75
Strisuri fonciari ale institutului „Albina“		100.30
London (pe polița de trei luni)	119.65	119.55
Galbin	5.64	5.63
Napoleon	9.48½	9.48
100 marce nemțesci	58 50	58.50

Nr. 40. [399] 2—3

CONCURS.

Pentru ocuparea postului de Contabil, cu două oare ficse pe di, la Biserica română ort. rĕs. dela sf. Nicolae din Brașov, se escrie concurs cu termin până la ultima lui Aprile st. v.

Despre sistemul și modalitatea, după care este a se purta Contabilitatea, cu care este împreunat un salariu de 360 fl. v. a. pe an, se poate lua informațiune detaiată dela Epitropia parochială.

Brașov, 27 Martie 1883 st. v.

Comitetul parochial al Bisericei române ort. rĕsărit. dela sf. Nicolae.

Pentru saisonul de vară

și-a procurat subscrisa un mare deposit de **pălării pentru dame și băeți.** Prețurile cele mai moderate. Comande în afară se vor esecuta prompt. [401] 1—2

Sibiiu, 12 Aprile 1883.

G. Wegmuth.

Strada Cisnădiei Nr. 25, etagiul I.

Mihaile Manchen,

vărsătoriu de campane

(Clopote)

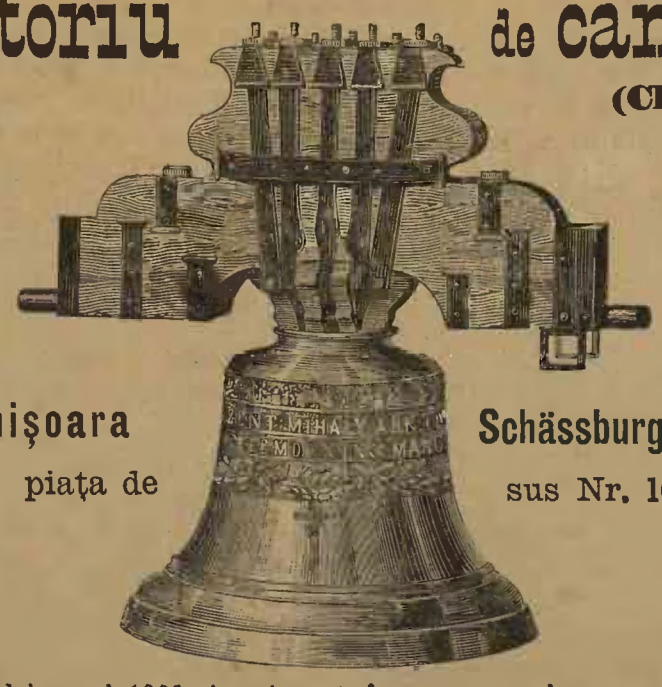

în Sighișoara piața de **Schässburg-(Segesvár)** sus Nr. 168

o firmă ce esistă dela anul 1882 și se bucură de un renume bun, se recomandă tuturor comunelor bisericesci a lifera și repara clopote de toată mărimea și cu prețurile cele mai convenabile. Comandele se efectuează și în depărtare. Clopote mai mice sûnt în tot timpul gata. [400] 1—3

Nr. 1500 1883. [397] 3—3

Publicațiune.

La cerera lui Carol Fejervári în privința comasărei generale a hotarului comunei **Măgherușului-Șieului** și'a ficsat di de pertractare diua dela **15 Maiu 1883 înainte de ameadi la 8 oare.** Părțile interesate sûnt învitate la terminul pus, a se înfățișa la pertractare sau în persoană sau prin plenipotențiații lor, cu acea observare, că absența unei sau altei părți se va considera ca consimțire cu comasarea. Petițiunea pentru concesiunea comasării le stă în voie părților a o vedè la subscrisul tribunal și la primăria comunei.

Din ședința tribunalului reg. din Dej ținută în 31 Martie 1883.

Un clavier

de 6 octave, renovat se dă în schimb pentru mijloace solide de traiu sau alte objecte de preț. [402] 1

Adressa: **Piano. Brad-Hunyad.**

Redactor rĕspundĕtor **Nicolau Cristea.** Editura și tiparul tipografiei archidiecesane.

www.digibuc.ro